

REKABET KURUMU
TARAFINDAN DÜZENLENEN
“PERŞEMBE KONFERANSI”

17 Mayıs 2012

Konuşmacı : TRT Genel Müdürü İbrahim ŞAHİN

SUNUCU- Sayın Başkan ve Kurul Üyeleri, değerli konuklar, sevgili misafirler; bugün Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü Sayın İbrahim Şahin, “Kamu Yayıncılığı ve Medyada Rekabet” konulu sunuşunu yapmak üzere aramızda bulunmakta. Kendilerine konferansımıza iştirak ettikleri için teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Öncelikle konferansımızın usulü hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum.

Sunum öncesinde kurumların tanıtımına yönelik kısa bir film gösterimimiz olacak ve ardından sözü konuğumuza bırakacağız.

Konuğumuzun sunumundan sonra ise soru-cevap bölümümüz olacak ve sonrasında çay, kahve ikramımızla konferansımız sona erecektir.

(Film Gösterimi)

SUNUCU- Değerli misafirlerimiz, şimdi sizlere Sayın Şahin’in özgeçmişinden söz etmek istiyorum.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan İbrahim Şahin, 1987 yılında İçişleri Bakanlığında Kaymakam adayı olarak göreve başladı. Şahin, İçişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği ve Kriz Merkezi Sekreterliği Başkanlığı görevlerinde bulundu.

Ulaştırma Bakan Danışmanlığı da yapan Şahin, 2003-2005 yılları arasında Posta Telgraf Teşkilatı Genel Müdürü olarak görev yaptı. Şahin bu görevinde 2004 yılı Kaynakları Etkin Kullanma ve Maliyetleri Düşürme Yılı Birincilik ödülüne lâyık görüldü.

İbrahim Şahin 23 Kasım 2007’de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü görevine başladı.

Değerli sunuşlarını yapmak üzere Sayın Şahin’i kürsüye davet ediyorum, buyurunuz efendim.

TRT GENEL MÜDÜRÜ İBRAHİM ŞAHİN- Sayın Başkan, değerli misafirlerimiz; hepinize iyi günler diliyorum. Kurumum ve şahsım adına sizleri saygıyla selamlıyorum.

Buraya inmeden önce Sayın Başkanımızın odasında bir bardak su içme fırsatı oldu. Önümüze hemen bir klasör konuldu, dedim ki, “herhalde Kurul’dan birtakım imzalar geldi” baktık ki bu konferans sonrasında alacağımız paranın imzası, tabii böyle genelde alınının teri kurumadan verilir, burada öncesinde veriyorlar bu sevindirici bir şey.

Aklıma bir anekdot geldi onu anlatayım ondan sonra TRT’ye geçeyim. Bir köye eski mollalardan birisi gelmiş, tabii ki bilinen bir hoca, çokta meşhur rica etmişler Cuma saati de yakın demişler ki, “hocam bir vaaz et”, hoca da “para almadan çıkmam” demiş, biraz kıvranmış falan aralarında para toplamışlar ve hocanın cebine koymuşlar, hoca çıkmış ve hakikaten gümbür gümbür bir vaaz vermiş. Cuma namazı kılınıyor, millet dağılıyor, çıkıyor ve parayı da iade ediyor, hocaya diyorlar ki, “niye aldın, niye iade ediyorsun”, “insanın cebinde para olunca daha gür konuşuyor” demiş.

Şimdi herhalde diğer konferanslarımdan daha iyi olacak diye bekliyorum, ama bu yemek sonrası, öğlen sonrası rehavet sizi ne kadar harekete geçirebiliriz onu da göreceğiz.

Şimdi müsaade edersiniz TRT ile ilgili çok hızlı geçen bir tanıtım oldu, bunu özellikle koydum; çünkü dün akşam Sayın Başkanımızın telefonuna kadar biz daha çok kamu yayıncılığı ve medyada rekabet konusunu işleyecektik. Bunun üzerine biraz çalışmışım, ama Başkanımız “TRT’ye yaptıklarınızı da anlatırsanız seviniriz” demişti. Bizde onun üzerine dedik ki, böyle bir sunumla girelim ve soru olursa soru kısmıyla beraber biz TRT’yi de belki anlatırız. Çok özet geçti, ama TRT’ye gelmeden önce belki sunucu arkadaşımız onu vurgulamadılar, tabii ki bizim içinde önemli bir görev olduğu için Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarlığını da burada vurgulamak istiyorum. TRT’ye biliyorsunuz ben Ulaştırma Bakanı Müsteşarı iken geçtim, tam iki yıl PTT Genel Müdürlüğü yaptım, 2,5 yıl Müsteşarlık yaptım. 4 yıl Genel Müdürlük yaptım, ikinci 4 yılımız da 21 Kasımdan itibaren başladı, 3,5 yıl daha bu görevi sürdüreceğiz herhalde.

Değerli arkadaşlar tabii TRT ile ilgili anlatılacak çok şey var, ama TRT ile ilgili anlatılacak şeylerin büyük bir kısmını zaten siz biliyorsunuz. Çünkü bizim yaptığımız şeylerin görünen kısmı kamuya açık, kamunun denetiminde, zaten çokta yakından takip ediliyoruz. Onun için diyelim ki, bir kanala yeni bir program koyuyorsak mutfaktaki kısmını belki biz yapıyoruz, ama tadını daha çok sizler, lezzetini sizler tadıyorsunuz. Örneğin yeni bir dizi çalışması yapıyorsak, belki onun kasti, senaryosu, hikâyesi, ücreti, yönetim kuruluna gelinceye kadar ki kısmını biz, daha sonra yönetim kurulu, tabii yönetim kurulunun yetki alanı içine giriyorsa veya yetki alanı içine, geri kalan kısmıyla ilgili de ekrana koyduğunuz andan itibaren sizlerin beğenisine sunuluyor.

Esas sizi ve kurumu ilgilendiren tarafı da, Türkiye’de bu sektörde rekabet çok fazla olunca açıkçası biz ciddi sarsılıyoruz. Önümüzdeki slâytlarımızdaki göreceksiniz, TRT ve Yunanistan’daki kamu televizyonu dışında özellikle kamu yayıncıları gerçekten çok ciddi para alırken, Türkiye’de ya hazırlıksız yakalandı TRT veya kamu yahut da işini çok iyi yapamıyordu. Batıda olduğu kadar izleyici maalesef alamıyor. Mesela Fransız Tv yüzde 20’lerde izleyici alırken, biz yüzde 2’lerde falandık. Ben göreve geldiğimde bu reyting tartışmasına başlatmamızın da nedeni oldu. Yüzde 0.98, yani yüzde 1’e bile çok zor çıkıyorduk, bu akıl almaz bir şeydi. Benim esas mesleğim kaymakamlık, ben taşrada 15 yıl çalıştım. TRT vardı, sonrasında özel televizyonlar kuruldu, ama çanak anteni olanlar bunu izleyebiliyordu. Bunun dışında karasal yayın her tarafa ulaşmadığı için TRT izleniyordu. Biz bu süreci başlattığımızda “bizi bir-iki puan artırın bırakalım bu kavgayı, aksi takdirde biz ölçümden çıkacağız” dediğimde kahkaha ile güldüler, “öyle bir geleneğimiz yok, böyle bir şey olamaz” dediler, ben de “TRT’nin de burada olmaması gerekiyor” dedim.

Gerçekten 3-3,5 yıllık bir mücadeleden sonra, biliyorsunuz geçtiğimiz Eylül ayı içerisindeydi sanıyorum 800 civarında denek internete yansıyınca adresler, bunların bir tanesi bile dışarıya sızmamalı, yine böyle müzik kanalımızın tanıtım toplantısıydı, canlı yayında biz müzik kanalını bırakıp reytinglere vurmaya başladık. Tabii inkâr edemediler, tekrar işin üzerine gidince de AGB bu işi bırakmak durumunda kaldı.

Biz bir taraftan kendimiz ölçtürmeye başladık, sabit analiz diye bilinen bir yapı oluşturduk. TRT bünyesinde değil dışarıdan, yöntemleri kendilerine söyledik, yerli bir ölçüm şirketi kuruldu, belki rekabeti de ilgilendiren bir yanı olduğu için bunu söylüyorum. Ayrıca Rekabet Kurumu’na da biz şikâyette bulunmuştuk ilgili şirketi; çünkü normalde benim daha fazla izlenmem gerekirken, birtakım ayak oyunları ile daha az izlenir noktaya getirildik. Normalde çok izlenimden dolayı daha çok reklam geliri elde etmem gerekirken de, reklam gelirim otomatik olarak düşüyordu.

Biz sistemden çıktık, yeni bir sistem kurdurduk, reklam sürelerimizi ... ettik. Mesela 30-32 milyonluk reklam gelirimiz varken, biz tuttuk 60 milyon baremini koyduk, yani en az 60 milyon verene süremizi sattık tabiri caizse. Geçen yılki reklam gelirimiz 113 milyon lira, aşağı yukarı 4 kat civarında bir artış sağladık. Bu normalinde kamuda iki kat artırabilirsiniz 60 olur, bu miktarda artırmanın ne kadar zor olduğunu takdirlerinize sunuyorum. Onun içinde çok ciddi bir mücadelenin içine girdik. Ama temel problem, biliyorsunuz rahmetli Özal zamanında ilk özel televizyonlar kurulduğunda hukuki bir altyapısı yoktu, fiili durum oluşturuldu. Önce yurtdışından yayın yaptırıldı, daha sonra anayasal değişiklikle bu iş TRT’nin tekelindeydi, TRT kamu yayıncısı konumuna geçildi ve özel televizyonlara bir

şekilde fırsat tanındı, daha sonra da özel televizyonlar yasal bir zemine oturtuldu, bugüne kadar geldi.

Türkiye’de özellikle televizyonculuk konusunda biraz önce söylediğim rekabetin acımasızlığı sanıyorum çok az ülkede var. Türkiye tek örnek denilebilecek bir ülke, gerçekten çok güçlü özel televizyonlar var, bu özel televizyonlarla kamu içerisinde mücadele edebileceğimiz TRT var. Televizyonculuk kısmı çok farklı bir şey, özellikle de takdir edersiniz ki, Türkiye’de TRT’nin bile devlet televizyonu diye hep beraber bazen hepimiz bu yanlışa düşünüyoruz. Devlet televizyonu diye izah ediyoruz, aslında televizyonculuk dünyada üçe ayrılıyor; bir devlet televizyonu, iki özel televizyonlar, üç kamu televizyonu. Bu kavramın yavaş yavaş içi doldurulmaya başlandı, kamu yayıncısının adı kamu hizmeti yayıncısı oldu, vakit olursa kamu hizmeti yayıncısı nedir diye izah ederim. Kamu yayıncısı biraz daha hukuki yanıyla bakıldığında kamu yayıncısı biraz daha devlet televizyonculuğuna yakın, ama kamu hizmeti yayıncılığı. Özel mantıkla, özel kurallarla işliyor, aynı zamanda kamuya hizmet eden veya kamuya hitap eden bir yanı olduğu için böyle yeni bir kavram geliştirildi. Bunun üzerinde neredeyse tüm dünya konsensüs sağladı. Şimdi artık kamu yayıncılığı falan çok fazla dillendirilmiyor, adına kamu hizmeti yayıncılığı deniliyor.

Kitle iletişim araçları sahiplik, nitelik ve yayınlar açısından değerlendirildiğinde biraz önce söylediğim üç başlık; kamu hizmeti yayıncısı, sistemli devlet veya hükümet yayın sistemi, özel girişimci yayın sistemi.

Şimdi Türkiye’de bunu çözerken zaman zaman zorlanıyoruz. Azerbaycan’ı bilenler vardır veya başka bazı doğu bloğu ülkelerini. Bizde sadece kamu hizmeti yayını, TRT ve özel girişimci yayın sistemi veya kamu özel yayıncıları var, bildiğiniz özel televizyonlar. Peki devlet yayıncısı kim? Türkiye’de örneği yok, ama Azerbaycan’da Az Tv, kablo Tv varsa evinizde görürsünüz Azerbaycan Televizyonu diye yayın yapan bir televizyon. Bu tipik bir devlet televizyonu; çünkü televizyonun içinde bir birim var, devlet başkanı ile ilgili bütün haberler orada proses ediliyor, devlet başkanına gönderiliyor, orada gözden geçiriliyor ve eğer uygunsa yayına sokuluyor ve ayrıca orada arşiv tutuluyor. Yine televizyon çalışanları dışında devlet başkanlarının bir ekibi, televizyondan da anlayan bir ekip orada yayını takip ediyor ve istedikleri tarzda yayın üretiyorlar. Bu klasik bir devlet yayın sistemi veyahut devlet kanalı halini alıyor.

İçtimai televizyon, içtima Azerbaycan Türkçesinde, bizde de kullanılıyor kamu demek. İçtimai televizyon diye ATV diye veya ITV diye bilinen içtima kanal diye bir kanal kurdurdular, TRT’nin muadili olan. Bununla da Avrupa Yayın Birliği’ne girdiler, önümüzdeki günlerde de biliyorsunuz 22,24 ve 26’sında yarı finallerin, finallerinde olduğu Eurovision

Şarkı Yarışması yapılıyor. Bunun da nedeni; kamu yayıncısı, aynı zamanda da EBU'ya üye olan ülkeler yapabildiği için Azerbaycan'da böyle bir yayın yapıldı. Ama bu kanal kurulmamış olsaydı AZTV ile bunu yapma şansları yoktu. Dolayısıyla bu örneklerin tamamını Azerbaycan'da görme şansınız var ve Azerbaycan'da da 20 civarında özel televizyonlar var. Bunların bir kısmı yerel, bir kısmı bölgesel, büyük çoğunluğu da ulusal niteliktedir.

Değerli arkadaşlarım buradaki varlık nedenimiz biliyorsunuz biraz rekabeti işlemek. Ama kamu hizmeti yayıncılığını izin verirsiniz şöyle zihninizde netleştirelim ve onun üzerinden de gidelim. Nedir kamu hizmeti yayıncılığı? Toplumun her kesimine hitap edebilen, her kesimine erişebilen, nitelikli, eğitici, yaratıcı programlar üretme konusunda sektöre öncülük eden, bağımsız, sadece kendini finanse eden ki, bunu belki de vakit olmaz hemen parantez içerisinde açayım. Biz özerk bütçeli kuruluşlara en iyi gösterilebilen örneğimiz, biz genel bütçeden para almıyoruz biliyorsunuz, elektrik faturaları üzerinden alıyoruz, reklam gelirlerimiz var, elektronik aygıtlar içerisinde radyo, televizyon yayını yapabilecek nitelikler varsa onlardan vergi olarak, bandrol olarak aldığımız şeylerle ayakta duruyoruz. Onun içinde genel bütçeden para almıyoruz. Bunun da nedeni, bu sadece Türkiye'ye özgü değil, tüm kamu yayın kuruluşları gelirlerini genel bütçe dışından temin ederler. Özellikle Avrupa Birliği'ne üye olan veya aday olan ülkeler için bu çok daha katı bir şekilde uygulanır. Nedeni şu: Eğer siz genel bütçeden giderlerinizi karşılamaya kalkarsanız size hükümet istediğini yaptırır düşüncesiyle, olabildiğince genel bütçenin dışına taşıyorlar. Biz de bunun bir örneğiyiz.

Kamuya hesap veren ki, TRT'yi sorgulayan en önemli mercii Meclis, Meclis'te de tabii TRT anayasal süreci, hukuki yapısı, kanunu gereği bir tarafa, "bizim kanunumuzda hüküm bulunmayan yerlerde KİT mevzuatı geçerlidir" diye belirttiği için KİT Komisyonu bizi her yıl bir alt komisyon, bir üst komisyon olarak sorguluyor. Bu anlamda da kamuya hesap veren niteliğimiz var. Bilgi, eğlence ve eğitimi dengeli bir şekilde götüren, özel televizyonlar sadece eğlenceyi birinci plana koyan, izleyici sayısını artırıp, reklam gelirlerini artırmayı hedeflediği için biz daha çok eğitimi birinci plana alan, ama eğlendirerek de eğitmeyi hedef alan bir yayıncılık sürdürüyoruz.

Milli ve yerel kültürlerin yansıtılmasına aracılık eden bir yayın anlayışımız var. Bunun adı da kamu hizmeti yayıncılığı. Tabii kamu hizmeti yayıncılığında tekel dönemleri geride kalmış, özel yayıncılık Türkiye'deki bahsettiğimiz gerekçelerden dolayı inanılmaz bir güç kazanmış ve dünyada da sınır tanımayan bir noktaya gelmiştir.

Şu anda da sadece Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde 2 bin civarında televizyon kanalı var. Ona bakıldığında öncelikle çok böyle mantıklı gelmiyor, Türkiye örneğinden hareketle şu

anda Türkiye’de bile 27-30 civarında karasalda yayın yapan ulusal televizyonumuz var, 200 civarında yerel, bölgesel televizyonlarımız var, 2 binin üzerinde de radyo var. Tabii bu Batı ülkelerini koyduğumuzda rakam çok daha şişiyor. Bu bahsettiğimiz ulusal düzeydeki yayınlar, ama aynı zamanda E-TV diye bahsettiğimiz, yani parayla satın alabildiğimiz kanallar, platformlar, Dijitürk gibi, Teledünya gibi, Tivibu gibi, yavaş yavaş medya diye tarif ettiğimiz, sosyal medyada çok ciddi yer alan yapılanmalar var. Bunlarda ister istemez sektörü inanılmaz bir şekilde büyütüyor. Bu konu belki bugün bahsedeceğimiz konular arasında pek fazla yok, ama bizim en önemli işlerimizin başında televizyonculuk artık gelmeyecek arkadaşlar. Önümüzdeki süreçte, bir 10 yıl sonra, 5 yıl sonra belki, belki iki sene sonra tartışacağımız en önemli konuların başında TRT yeni bir kanal açıyor falan değil, tam tersine TRT veya X şirketi çok iyi bir proje, program veyahut da dizi film üretmiş olacak. Nedeni de, artık televizyon kanallarından ziyade programlar, diziler konuşuluyor. Örneğin, Muhteşem Yüzyıl şu anda hangi kanalda, çoğumuz bilmiyoruz, en azından Star’da, daha önce başka kanaldıydı. Show’da başladı, Star’a geçti, belki iki yer değiştirdiği için çok fazla biliyoruz. Ama Kurtlar Vadisi, herhalde üç-dört tane kanal değiştirdi, ama Kurtlar Vadisini biliyoruz, hangi kanalda oynadığını unutuyoruz. Nedeni de, dünyada medya, yeni medya marifetiyle akıl almaz bir kabuk değiştiriyor. Çünkü insanlar eskiden televizyon bağımlıydı, TRT izliyorlardı, Kanal D izliyoruz, Star izliyoruz deniliyordu, şimdi bu yavaş yavaş kalktı. Uzaktan kumanda diye bir aletimiz var, televizyon yöneticilerinin 4 saniyelik, hatta 3 saniyelik bir fırsatı var; eğer 3 saniye içerisinde o şahısların elini oraya koymasına mani oldunuz, oldunuz, değilse geçmiş olsun zapt diye sizi geçiyorlar. Elinizin altında yüzlerce alternatif var; evimde Teledünya var, herhalde 250 tane kanal var, zaman zaman zaplarken sırf TRT’de ne var diye bakıyorum bir TRT Genel Müdürü olarak. Peki, normal bir vatandaş, bir izleyici olarak o koltuğa oturduğumda zaman zaman aklıma bile gelmiyor. Neden? Bazen zap yaparak size uygun program aramaya da başlıyorsunuz.

Şimdi biz biraz kanal sayısını artırırken esas bunu gözettilik. Biraz kamu yayıncısı olmamızdan kaynaklanan bir özelliği bu, bir de toplumun özellikle özel televizyonların eğlenceyi ön plana çıkarıp eğitici kısmını unutmaları dolayısıyla biraz önce bahsettiğimiz bir çocuk kanalı, TRT Çocuk Kanalı şu anda Türkiye’de her kesim tarafından, farklı dünya görüşleri, farklı inançlarına sahip olsalar bile çocuklarını rahatlıkla TRT Çocuk’un karşısına oturtup onu izletebilecekleri bir kanalımız var. Bunun da nedeni; biz oldukça dikkatli programlar ürettik, olabildiğince yerli programlar yapmaya başladık, çocukların ruhsal olumsuzluklara düşmemeleri içinde çocuk psikologları, psikiyatrisler ile programları gözden geçirdik, ondan sonra ekrana koyuyoruz. “Pepe” çok önemli bir marka oldu, hatta bu markayı

yıpratmak için şimdi İspanya'da "Poco"ya benziyor falan diye bir sürü olumsuz şeyler üretiyorlar. Düne kadar böyle bir saldırı yoktu, niye böyle bir şey başladı. Biz çocuk kanalı kurulduğundan beri, belki üç-beş ay sonrasında itibaren kanalımıza bu vardı. Hâlbuki çok önemli bir şekilde marka olması sebebiyle de lisans satın almıştık. Aynı şekilde "Keloğlan" yeni bir marka oluşturdu ve biz "El Cezire" çocuk kanalına "Keloğlan" dizimizi sattık. Mesela daha dün bana mail göndermişti bizim çocuk kanalı koordinatörü, sırf "Pepe"den dolayı lisans gelirimiz geçtiğimiz ay 400 bin lira olmuş, 460 bin lira.

Ben TRT'ye geldiğim yıl, yani 2007'nin Kasım ayında geldim, 2007 yılında bir yılda sattığımız ürün 10 bin dolar arkadaşlar, sadece bir yılda tüm satılanlar 10 bin dolar. Biz sadece "Bir Zamanlar Osmanlı" dizisinin bir bölümünden 75 bin dolar aldık, 13 bölüm oluyor ve aşağı yukarı sadece ondan biz 1 milyon dolar para kazanıyoruz. Yetiyor mu, yetmiyor. Bizim aslında kazanmamız gereken para, biz hedef olarak bu sene 5 milyon dolar koyduk kendimize, ama olmamız gereken yer 50 milyon dolar. Ne kadar çok kaliteli ürün üretip satarsak, daha doğrusu satabilecek vasıfta bir şeyler üretebilirsek otomatik olarak da müşteri geliyor.

Peki bunun ne avantajı vardır? Kaliteli bir iş yaptığınızda alıcısı geliyor, ama bu "Kıyam" dizisi, "Bir Zamanlar Osmanlı" dizisi, daha TRT'de dahi oynamadan satıldı. Biz oynatacağız, daha sonra vereceğiz, ama daha dizi oynatmadan sattık. Bu dizi Türkiye'de bir ilkti ve bundan dolayı da gurur duyuyoruz.

Yüksek fiyattan satılması iyi bir şey mi, bunu zaman zaman biz kendimiz sektör içerisinde tartışıyoruz. İlk etapta kulağa hoş geliyor, "biz de çok para kazandık" falan. Nasıl Amerikan dizileri, filmleri çok yüksek fiyatlara satılmaya başladığında sektör kendisine yeni bir çözüm yolu aramaya başlamışsa bizim yüksek fiyatta sattığımız ülkeler kendi çözümlerini üretmeye başlayacak. Örneğin NBC, Arap dünyasının en çok izlenen televizyon kanalı geldi TRT ile stratejik ortaklık teklif etti, "beraber dizi film çekelim, bu dizileri beraber yapalım ve hatta masrafların büyük bir kısmını biz üstlenelim" dediler, sonrada beraber yaptıklarımızı hem gösteririz, hem de satarız. Biz tabii biraz konuşup oyaladık ve olumsuz baktık. Nedeni şu: Türkiye gibi bir yerde eğer NBC bizimle beraber çizgi film, sinema filmi, dizi film, projeler üretmeye başlarsa bunun yöntemini öğrenecek, yarın Türkiye'de kurulu olan bir şirket üzerinden yapabileceği gibi kendi ülkesinde de bunu üretmeye başlayacak. Dolayısıyla biz bu talepleri uygun bir dille, kırmadan, incitmeden de geri çevirdik. Bundan dolayı yüksek fiyata satmanın çok doğru olmadığını vurgulayarak, bunu da her platformda dile getirerek bu rakamları söyledim. Tabii ki TRT bu sattığı fiyat özel televizyonlarında sattığı bedellerin üzerindeydi, ama çok iddialı bir dizi olduğu için belki bunu rahatlıkla söyleyebiliyorum.

Ancak bununla ilgili Rekabet Kurumuna mı görev verilir, bunu Ekonomi Bakanlığı mı üstlenir, Hazine Müsteşarlığı mı üstlenir, birilerinin, ama ismini böyle bir çırpıda koymak mümkün değil, birçok alanı ilgilendirdiği için söylüyorum. Mutlak surette birinin buna el koyması ve bir sürdürülebilir hale getirmesi gerekiyor. Bu çok önemlidir, sadece para kazanma alanı olmayan, aynı zamanda bizim kültürümüzü transfer eden yapıyı bir elimizle bitirmiş oluruz. Çünkü zaman zaman her biriniz yurtdışına çıkıyorsunuzdur, gittiğinizde hemen yakın komşunuz Balkanlar, Orta Asya, Arap Dünyası, bizim dizilerimizden, dizi kahramanlarımızdan bahsediyorlar. Özellikle Balkanlarda, Doğu Avrupa’da, hatta kısmen Kuzey Avrupa’da dizileri orijinal diliyle koyup kendi dilleriyle altyazı yaptıkları içinde Türkçe öğrenmeye başlamışlar.

Beni en çok şaşırtanda Çek Cumhuriyetine bir görev dolayısıyla gittiğimde, baktım Türkçe ses geliyor, bir yerde televizyon açık, sonra “hayırdır” falan dedim, “Türk dizisi oynuyor” diye söylediler, “niye Türkçe” dedim, orada prensip olarak orijinal dilini kullanıyorlar ve altyazı koyuyorlar.

Yine Sırbistan’da bir toplantı vardı, Kosova Televizyonunun Genel Müdür Yardımcısı, Sırp kökenli bir hanımefendi “İngilizce öğreneceğime keşke Türkçe öğrenseydim, buradan döndüğümde Türkçe kursa yazılacağım” dedi. Niye diye sorduğumda, “Balkanlarda Türkçe bilmiyorsanız artık hiçbir işe yaramıyorsunuz” dedi.

Balkanlarda Türkçe niye biliniyor? Başta TRT olmak üzere inanılmaz bir şekilde bizim dizilerimiz orada izleniyor. Zaman zaman dizilerle ilgili eleştiriler, bunların üzerinde uzun uzun konuşulabilir. Ama bu diziler belki süreç içerisinde bizim de arzu ettiğimiz veya toplumun genelinde kabul gören bir yapıya dönüştürülebilir. Ama diğer taraftan gerçekten kendi kültürümüzü, giyimimizi, kuşamımızı, yemek kültürümüzü insanlar öğreniyorlar. Aynı zamanda bizi görmek üzere bize geliyorlar.

Çok kullandığım bir örnek, ama Eyfel Kulesi televizyonlarda hep gördüğümüz için zaman zaman “şurayı da biz de bir görelim” denilir, biraz da ekonomik durumumuz iyileştiğinde aklımıza o geliyor gidiyoruz. Bugün İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanını aradım ulaşamadım. 29 Mayıs İstanbul’un Fethi, biz Ayasofya’nın bahçesinde Kur’an okutacağız, ama bir de müzik ayağı var ve onu orada yapmanın da doğru olmadığı düşüncesiyle de Sultanahmet Meydanına taşıyacağız. Sultanahmet Meydanında bunu yapacağız, ama belediye demiş ki, “önce kim çekim yapacaksa depozito yatıracak ondan sonra çekim yapılabilir”. Aklıma hemen New York Belediyesi geldi, New York bunu çok iyi uyguladığı için söylüyorum. Eğer siz orada herhangi bir film çevireceksiniz, bir çekim yapacaksınız bütün polisi, belediye çalışanları sizin emrinizde oluyor, yolları kapatıyorlar.

Nedeni ise, “buradaki herhangi bir kare görüntü dünyada bir yerlere yansiyorsa bu bana turist olarak dönüyor” diyor. Bizde para alıyoruz yapılmasın diye. Bu algıyı bizim değiştirmemiz gerekiyor, onun içinde para almak değil de bir de belediyenin ceplerine harçlık koyması gerekiyor ki, adamlar gelip çevirsinler. Hâlbuki biz bunu yaparken ne yapıyoruz? Sultanahmet’te sadece bizim sanatçımızı göstermiyoruz, arkadaki silüetleri gösteriyoruz, Sultanahmet Camiini gösteriyoruz, dönüyoruz Ayasofya’yı gösteriyoruz, oradaki atmosferi gösteriyoruz. Bir de bizim kanallarımızda gösterdiğimiz Türkiye’ye yönelik değil, Balkanlar izliyor, Orta Asya izliyor. Ayrıca bu kaliteli bir programsa gelip satın alıyorlar. Mesela iki yıl önce Ramazan ayında yaptığımız programları Malezya televizyonu bizden aldı, geçtiğimiz Ramazanda kendi ülkelerinde gösterdiler.

Bu sene Endonezya Devlet Başkanı, Sayın Cumhurbaşkanımıza TRT ile bir ortaklık yapıp, bazı programları satın almayla özel bir kurye, ekip gönderdiler bize. Onun için bu işler kalite ile alakalı, iyi iş yapıyorsanız fiyatı indiriyorsunuz, kaliteyi artırıyorsunuz, uygun rakamlarla kaliteli iş yaparsanız ki bu rekabette olabiliyor, yurtdışından gelip sizden program satın alıyorlar. Aksi takdirde bu olmazsa siz gidip başkalarından alıyorsunuz.

Kamu yayın kuruluşu, kamu hizmeti yayıncılığı ve ticari yayıncılığın farkları neler? Kamu hizmeti yayıncısı veya kamu yayın kurumunun öncelikli sorumlu olduğu kişi, bunu kuran veya kurucu ortakları değil, tamamıyla kamu. Ama özel televizyonlarda tabii bunu bu şekilde söyleyemezsiniz, kim kurmuşsa ona karşı sorumlu.

İzlenirlik, yayınların ulaştığı oranın yüzde 90’larda karasal olması bizim için çok önemli bir şey. Kamu hizmeti yayıncılığını tarif ederken iki kelime ile tanımlanır; herkesin kendini bulduğu ve her kesime ulaşan. Her kesime ulaşmayı da iki şekilde izah ediyoruz, bir; coğrafi alan itibariyle her kesime ulaşan, dağdakine de, ovadakine de, şehirdekine de, kırsaldakine de ulaşan anlamına geliyor. Her kesimden anladığımız ikinci anlamı da, farklı dünya görüşleri, farklı inançları, farklı yapıları, farklı uğraşları ve farklı cinsiyetleri olan her kesime yayın içeriği itibariyle ulaşmak anlamına geliyor. Ama özel televizyonların böyle bir derdi yok, olmazda. Haklı olarak özel televizyon izlenirlik oranını, kendini izleyenlerin sayısını artırarak reklam gelirlerini artırmaya çalışıyor. Çünkü ayakta durmaları, onların hayatlarını idame ettirmelerinin temel gerekçeleri uygun rakamları bulabilmeleridir. Aksi takdirde kapatmak zorunda; çünkü ticari şartlar onu gerektiriyor.

Değerli arkadaşlarım, biz kamu hizmeti, yayın kurumu, farklı izleyici gruplarının, farklı ihtiyaçlarını karşılayacak yayınlarda yapmamız gerekiyor. Mesela göreve geldiğimiz yılın takip eden Muharrem ayında biz Türkiye’de yaşayan Alevî kesimle ilgili Muharrem ayını, Ramazan ayını nasıl biz çok dolu dolu kutlamışsak Muharrem ayını da kutladık. Çünkü

Alevî vatandaşlarımızın kendilerini rahatlıkla bulabilecekleri, madem kamu yayıncısıyız, burada olmaları gerekiyor dedik ve inanılmaz pozitif geri dönüşler aldık. Bir de tabii Türkiye’de özellikle bu anlayışın, tırnak içerisinde çok farklı şekillerde tanımlandığını da dikkate alırsak bir kamu yayıncısının olabildiğince objektif, bilgilendirici, eğitici bir tarzda yaparak en azından Muharrem ayını dolu dolu geçirdik. Bu da bir sonraki yıl için bizde hazırlık sağladı. Alevî-Bektaşî dernekleri bize gelip tebrikler ettiler, şiltler, plaketler verdiler, “Gelecek sene daha da iyisini istiyoruz” dediler. Bizde bir sonraki sene daha kaliteli yaptık, bir sonraki sene artık sıradanlaştı, baktılar ki yapılıyor arzu eden izliyor, arzu eden izlemiyor. Adeta yasaklanmış gibi bir hava vardı ve bu kırılmış oldu. Biz Ramazanda ne yapıyorsak, Muharremde de onu yapıyoruz. Geçtiğimiz aylarda bu “Paskalya Bayramı” dolayısıyla Hıristiyan dünyasında ve Türkiye’de yaşayan Hıristiyan vatandaşlarımızın da inançları gereği kiliselerden onların etkinliklerini gösterdik.

Belki de bu olay bu kadar televizyon içerisinde dikkat çekmiyor. Ama algıda seçicilik kavramı var ya onlar hemen yakalıyor. Dün değil önceki gün biliyorsunuz Adalarda gayrimüslimlerdeki medya algısı konusunda bir çalışma vardı. Biz onu aldık televizyonlarda, Türkiye’de gayrimüslim din adamlarını çıkardık, onları konuşturduk ve dünyanın da sonu gelmedi. İki yıl, üç yıl, beş yıl önce böyle bir şey yapmış olsaydınız bir sürü gürültü çıkardı, insanlar alışıyor. Kamu yayıncısını belki bu yaptıklarımızla tanımlamak lazım, işte uzun uzun birtakım kavramlarla değil, zaten onlarla sizleri yormak istemiyorum.

Özet geçerse, kamu hizmeti yayın sistemini diğer sistemlerden ayıran en önemli özellikler; örgütlenmede özerklik, finansal yapı ve program yapısı olarak ifade edilebilir.

Kamu yayın kurumunun amaçları arasında bilgilendirmek, eğitmek ki bunu çok önemsiyoruz ve bundan dolayı da biz biraz önce geçti biz bir kanal kurduk, TRT Okul. Aslında okul kavramı biraz itici gibi geliyor, ama o kanalı izlemeye başladıklarında özellikle gençleri biz bu marifetle yakaladık. İnanılmaz zevkli, keyifli bir yayın politikası istiyoruz. Örneğin TRT Okul kanalını açtığımızda bir müzik programı varsa, TRT Müzik’teki programdan farklı bir şekilde, ya bir enstrüman öğretiyoruzdur, ya bir nota öğretiyoruzdur ya da o kanalda bir müzik programı akarken bestekarını, bestekarın hayatını bir şekilde işliyoruz. Ama bunu çok fazla hissettirmeden yapmaya çalışıyoruz; çünkü eğitim ve eğitimle ilgili kavramlar insanlarda genelde bir negatif etki bırakıyor, iticilik yaratıyor. Onun içinde biz olabildiğince bu kanalda eğitmeyi uygun bir yapıya büründürdük. Ama zaman zaman sadece eğitimle de geçilmiyor, tabii insan olarak bizlerinde eğlenmeye de ihtiyacımız var. TRT aynı zamanda, kamu yayıncıları eğlendirmeyi de görev edinmiş durumdadır.

Kamuoyunun doğru ve tarafsız şekilde bilgilendirilmesi bizim amaçlarımız arasında ve en önemli şeylerden birisi. Eğer biz tarafsızlığımızı yitirecek olursak mutlak surette insanlarla ilgili bir problem yaşamaya başlıyoruz anlamına gelir; çünkü durduğumuz yer çok önemli. Zaman zaman biz dahil her dönemde TRT Genel Müdürleri eleştirilmiştir. Masamda İsmail Cem'in 500 Günde TRT diye bir kitabı var, onu hep bulunduruyorum. Bazen açıyorum konuşmadan oradan ilgili sayfayı gösteriyorum, bizi gelip eleştirenlere. İsmail Cem'i en çok eleştirenler, İsmail Cem'i o göreve getirenler. Hâlbuki kendisi gelmiş bir gazeteci, olabildiğince tarafsız yayın yapmaya çalışıyor. Kendisini oraya getirenler "biz seni bunun için getirmediğimiz kardeşim" diyorlar ve hatırlayın çoğunuz hatırlamayabilirsiniz, İsmail Cem TRT Genel Müdürlerinin görevlerinden tek alınma nedenleri "vatana ihanet suçlaması", milli güvenliğe aykırı hareketlerden dolayı alınabiliyorlar, onun dışında görevden alınamıyorlar, yani kendisi istemezse, istifa etmezse olmuyor. İsmail Cem'in görevden alınması milli güvenlik gerekçesiyledir. İsmail Cem böyle de ondan sonrakiler, bizler farklı mıyız? Her dönemde, her kesim tarafından eleştiriliyoruz. Ama dediğim gibi eleştirileri biz biraz daha demokratik kurallar içerisinde değerlendireceğiz ve biz tarafsız durmak durumundayız.

Ticari yayın kuruluşları için böyle bir problem yok, bilgilendirme gibi dertleri de yok. Daha yeni kamu spotları çıktı, onlarla ilgili de ben RTÜK Başkanımıza nasıl söyleyeyim derken, yavaş yavaş kısıtlamalar başladı; çünkü herkes kamu spotu yaptırmaya başladı. Biz TRT olarak kamu yayıncısıyız gösteriyoruz, ama özel televizyonlar "kardeşim ben reklamdan alacağım parayı kamu spotu marifetiyle reklam gelirim mal oluyor, izleyici kaçırıyorum" diyor. Bu baskı RTÜK'ün daha dikkatli davranmasına neden oldu.

Ticari yayın kuruluşlarının izlenme oranı veya payı birinci öncelikli, ama bizim öncelikli olması gereken yapı kamu. Kamuyu biz önemsiyoruz, izleyici kesiminin nasıl davrandığı da önemli.

Değerli arkadaşlar kamu yayın kuruluşları dünyada ve Avrupa'da ne kadar izleniyor, ne kadar gelir alıyorlar. Burada tablo var, Alman Devlet Televizyonu yüzde 43'lerde, İsveç'te yüzde 32'lerde. Almanya'da biliyorsunuz iki kamu yayıncısı var; ZDF ve ARD. Her ikisi de TRT muadili kuruluşlar, birisi kültür yayınlarına daha çok ağırlık veriyor, diğeri haber ve eğlence programlarına daha ağırlık veriyor. ZDF'nin yeni Genel Müdürünün eşi de Türk, Hülya Hanım, aynı zamanda ZDF'de sunuculuk yapıyor ve ilk yurtdışı ziyaretini de bize yaptılar sağ olsunlar. Kendileriyle konuştuk, daha önceki genel müdür klasik bir Alman vatandaşıydı, anlaşırken daha zorlanıyorken, şimdiki İçişleri Bakanı bizden olunca daha rahat hareket ediyor, hatta eşiyile de tanıştım ve kendisine de söyledim, "bazı şeyleri siz evde halledin" diye. Mesela biz 24 saat Kürtçe yayın başlattık, dünyanın sonu gelmedi, tam tersine

şu anda herkes övgüyle söz ediyor. Biz bu kanalı kurarken bölücülük falan yapalım diye değil, tam tersine bu ülkede olumsuz düşünen insanların zihnindeki zerre kadar olumsuzluğu giderme kabiliyetini sağlayabilirsek ne mutlu bize. Milli birliğimize, bütünlüğümüze eğer bu kanal katkı sağlarsa ne mutlu bize, çünkü İstiklal Marşı ile başlatıyoruz biz bu kanalımızı ve ayrıca böyle bir derdimiz yok. Kendilerine “Türkiye’de TRT bile bu cesareti gösteriyorken, 5 milyona yakın Almanya’da Türk yaşıyor ve siz haftada bir saat veya günde bir saat olsun Türkçe yayın yapın” dedim. Entegrasyon konusunda yığınlarca milyonlarca Euro harcarken bundan kurtulacaksınız, çünkü benimseyecek, aslında bunlarda bizi kaile alıyor anlamında.

Zaman zaman TRT payları hep eleştiriliyor, BBC 6.4 milyar Euro bütçesi var, ARD’nin 6.2 milyar, Japon devlet televizyonunun 4 milyon Euro geliri var. Bunları ortaya koyduğumuzda biz bunlardan neredeyse 20/1 gelir elde ediyoruz. Ondan sonra diyoruz ki, “neden BBC gibi olmuyor”, olmaz. Yani 20 liraya alacağın bir elbiseyi 1 liraya aldığında onun kalitesiyle, 20 liraya aldığımız elbisenin kalitesi bir mi? İster istemez bir kaliteden ödün veriyorsun, bütçene göre hareket ediyorsun, daha az personel çalıştırıyorsun veya daha düşük maliyetlerle projeler üretmek durumundasın; çünkü ayağını yorganına göre uzatacaksın.

Daha önceki paragrafla ilgili Avusturya Televizyonu Genel Müdürüyle bir vesile ile 2008’de Çin Olimpiyatlarında yan yana oturmuştuk, o günlerde reyting kavgasında ne yapalım, nasıl yapalım diye uğraşıyoruz; çünkü her gün aleyhimize geçiyor. Hakkımızda gazetelerde yazılar çıkıyor, bizi yerden yere vuruyorlar ve bunun nedenini kimseye açıklayamıyorsunuz. Onlar yazmıyorlar, “reyting kavgasına tutuştular bunun için bu haberleri yapıyoruz” diye. Bugün, “TRT Genel Müdürü şu kadar bin dolar maaş alıyor” diye yazıyorlar, onu inkâr ediyoruz, ertesi gün başka şey yapıyorlar. Sürekli saldırılara karşı kendimizi korumaya çalışıyoruz.

Avusturyalı yetkiliyle görüşmüştüm, “sizde nasıl durum, reyting kaç” dedim, “yüzde 43” dedi, “ne diyorsun sen ya” dedim, “kaç tane televizyon var” diye sorduğumda, “iki taneyiz” dedi. Avusturya’da özel televizyon varmış ulusal düzeyde yayın yapan, bir tane de kendi kamu televizyonları varmış. Bizde öyle değil ki, bizde özel televizyonlar çok fazla, ya onlarla oturup kavga edeceksin veyahut yaptığı yayın kalitesinin üstünde bir yayın yapacaksın. Bir de uzun süre “TRT izleyelim” diye vatandaş direnmiş, bakmış ki bir sene, iki sene, üç sene, kendisini kimse kaile almıyor, vatandaş küsmüş ve uzaktan kumandadan silmiş. Yeni yeni “bir bakalım” demeye başladılar. 2,5 sene biz uğraştık, geçtiğimiz Eylül’den itibaren fark edilir hale gelmeye başladık, vatandaş yok farz ediyor çünkü küstürmüşsün. Onun için bu son dizilerimiz olsun, yaptığımız yeni uygulamalar, tabii görsellik anlamındaki kalite ister istemez bizi bir yerlere taşıdı.

Mesela geldiğimde bir sene, iki sene herkes “şu logoyu değiştir” dedi, bir senedir hiç kimse logodan bahsetmiyor, aynı logo, algı böyle bir şey. Şimdi insanlar kaliteli iş yaptığımızda bunları falan bırakıyorlar, işe bakıyorlar. Kötü olduğunda zannediyor ki logodan dolayı kötü oluyor, istersen logoyu tamamen kaldır.

Bizim şu anda bütçemiz, 2011 bütçesinden isterseniz bahsedeyim. TRT’nin 2011 bütçesi 1 milyar 205 milyon Lira ve bunların ki 20 trilyon lira. Onun için bizi ister istemez bütçemizi daha büyütmemiz, daha kaliteli işler yapmamız gerekiyor. Yoksa onlar bir üst olur, biz TRT oluruz. Ama her şeye rağmen 2005’ler, 2006’ları düşünün gazetede çıkan haberleri, “TRT Genel Müdürü, Maliye Bakanına maaş ödemediği için para talep etmeye gitti, Başbakanın kapısında bekliyor” gibi haberler vardı ve o zaman 3 kanalımız vardı, şu anda 14 kanalımız var. Kasamızda da çok şükür paramız var.

Değerli arkadaşlarım sonuç olarak kamu yayıncısı olmak güçtür demiştik, hakikaten zor bir yerde çalışıyoruz. Ama inanılmaz keyifli bir yanı var, yurtdışına gittiğimizde özellikle Balkanlarda, Orta Asya’da izleniyoruz. Geçenlerde Dış İşleri Bakanı aradı, çok onur duydum, Gagavuzya’da kalabalık toplantıdayken telefonla bizi aradı, “burada herkes TRT izliyormuş, size çok müteşekkirlere, ama bir-iki de radyo vericisi kurarsanız TRT FM’i dinlemek istiyorlar” dedi ve biliyorsunuz Gagavuzlar çok arı Türkçe konuşurlar, Oğuz Türkçesiyle en iyi Türkçe konuşan yer Gagavuz bölgesidir. Biz bu yanıyla da günde dört saat Gagavuz Televizyonu TRT yayını yapıyor; çünkü tamamını ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle dolduramıyorlar. Bizde kendilerine fırsat verdik, “yayınlarımızı alır, aynı kendi kanalımız gibi sizden para almadan yayınlayabilirsiniz” dedik ve böyle bir fırsatı kendilerine sunduk ve şu anda bunu en güzel şekilde yapıyorlar.

Geçelim kamu hizmeti yayıncılığı ve TRT örneğine, biz TRT olarak Anayasanın 133’ncü maddesine göre bir kamu tüzel kişisiyiz. Yine özerk bir kurumuz, yayınların tarafsızlığını esas almak zorundayız.

Peki, kamu tüzel kişiliği nedir? Bununla ilgili söylenecek bir sürü şey var, ama 2954 Sayılı TRT Kanunu, daha sonra değiştirdik biliyorsunuz bazı maddelerini, biz aynı zamanda KİT statüsüne tabiyiz. Bu zaman zaman iyi ve olumlu, ama bazen de klasik KİT olarak değerlendirildiği için Hazine “gel bakalım şunu niye böyle aldın” diyor ve o zamanda kala kalıyoruz. Onun içinde eski Hazine’den sorumlu Bakan zamanında KİT’lerinde tabii olduğu Hazine’nin sürekli olarak çıkardığı yıllık envanterin içerisinde TRT’yi çıkartarak biraz daha kamu kısıtlarının dışına çıkma şansımız doğdu.

Anayasadan aldığımız özerk bir gücümüz var, bu çok önemli. Özerk bir kavramla geçirilecek bir şey değil, müdahale edilirken insanlar çok daha dikkatli davranıyor. Yine

özerkliğin üç anlamı var; idari özerklik, kendi yönetim ve karar organımız var, yönetim kurulumuz var, istisnalar dışında eylem ve işlemlerde başka bir kurumun onay ve iznine tabii değil. Bu bizi inanılmaz rahatlatıyor, diyelim ki bir izne gidecekseniz kendi izniniz dolduruyorsunuz, bir karar alacaksanız kendiniz alıyorsunuz. Ama mesela bir yurtdışı onayları sanıyorum Rekabet Kurumu içinde geçerli, tüm kamu kurumları için ilişkili ve ilgili Bakanın onayına tabii tutuluyor, bu da tasarruf genelgesi dolayısıyla.

Mali özerkliğe sahibiz. Biraz önce söyledim, biz klasik bir genel bütçe, özel bütçe gibi herhangi bir yerden değil, özerk bütçeliyiz, kendi gelirlerimizi bu şekilde temin ediyoruz ve kendi gelirlerimize göre de harcamalarımızı yapıyoruz.

Editöryel özerliğimiz var, bu diğer ikisinden de önemli. Eğer siz yaptığımız haberleri bir yerlerden danışarak, bir yerlerden izin alarak üretmeye kalkarsanız bu biraz yönlendirme haber olur, sağlıklı haber yapamazsınız. Hâlbuki editöryel bağımsızlık bu anlamda gerçekten çok önemli.

TRT ile hükümetin ilişkisi ne? Yine kanun bize bu yetkiyi veriyor, TRT Kanunu 8'nci maddesinde sanıyorum şöyle diyor: "Kurum ile hükümet arasındaki ilişkileri doğrudan Başbakan üzerinden yürütür" diye çok açık bir hüküm var. Diyelim ki, hükümetle ilgili, bakanlıklarla ilgili yapılacak bir şey varsa direkt Sayın Başbakana konuyu arz ediyor veya Başbakan üzerinden yapıyoruz. Böyle de bir TRT'nin diğer kamu kurumlarından ayrı bir yapısı var.

Değerli arkadaşlar, biz sosyal sorumluluk kısmını, reklam gelirimiz, TRT'nin çok fazla izleniyor olması, daha fazla izlensin özel televizyonların önüne geçelim gibi birtakım kulağa da hoş gelen kavramları kenara koyuyoruz ve sosyal sorumluluğumuzu gerçekten önemsiyoruz. Eğer öyle olmasaydı mesela çocuk kanalı kurmazdık, eğer öyle olmasaydı Arapça kanalı, Kürtçe kanalı, Avaz kanalını, belgesel kanalını kurmazdık. Diyelim ki, TRT kanallarını 4'ten 14'e çıkarmak yerine 4'ten 2'ye indirir diğerleriyle aslanlar gibi rekabet ederdik, yarışırdık. Ama biz tam tersini yaptık ve bunun da gerekçesi sosyal sorumluluk.

2008 yılından itibaren yeniden yapılanma sürecine girdik ve bu bize ciddi anlamda yeni bir bakış tarzı getirdi, yeni bir ufuk getirdi. TRT bu marifetle hem maliyetlerini düşürdü, rekabeti sağladı, kaliteyi yakaladık. Eskiden 5 liraya yaptıracağımız herhangi bir şeyi şimdi 2 liraya yaptırmaya başladık. TRT'de yaptığımız yeni uygulamayla kendi iç bünyemizde birbirimizle yarışır hale geldik. Şimdi reyting ölçümünde eskiden sadece TRT 1 Kanalı ölçülüyorken şu anda bütün kanallarımızı ölçüyoruz. Başlangıçta bu ölçüm neticeleri anlık geldiği için, kanal koordinatörlerine vermedik ola ki yanlışlık olur diye, önce biz yöneticiler, genel müdür, genel müdür yardımcılarını kendi bünyemizde bunu üç-dört ay test ettik ve bu

güven oluştuğunda da biz kanal koordinatörlerine verdik kıyamet koptu. Arkadaşların büyük kısmı itiraz ediyor, “bu olmaz, yanlış” dediler ve “zaten biz de bunun için itiraz ediyorduk AGB’ye ve bu doğru” dedik, “kendinizi buna göre uyarlayın” dedik. Ne zamanki kanal koordinatörleri çaresiz kaldı ve bir yarışın içerisinde olduklarını hissettiler, hemen bir reyting düşüklüğü varsa müdahale ettiler, bir yerde olumsuz bir şey varsa onu devreden çıkardılar ve onun yerine yeni program koydular. Bu TRT’de bütün kanalların yukarıya doğru çıkmasına neden oldu.

Bir de eskiden hangi kanal ne yapıyormuş hiç umursamıyorken, özellikle ölçüm neticeleri kendilerine anlık ulaşmaya başladıktan sonra arkadaşlarımızın yaptığı şey şu: “TRT 1 Kanalına çok yardımcı oluyorsunuz, onlara yeni stüdyo yaptınız” gibi yeni bir öneriyle geliyorlar, onlara da yapıyoruz, bu defa diğeri geliyor, “efendim onlara yeni kamera almışsınız bize niye almıyorsunuz” denmeye başlandı. Yani içeride rekabet başladı, tatlı bir rekabet, ben arka odama geçip çiftetelli oynuyorum, çünkü amacım buydu. Rekabeti sağladığınız her yerde kalite artıyor. İçerideki rekabet aynı zamanda yapının değişmesi dolayısıyla maliyetlerin düşmesine neden oldu. Nasıl oldu? Biz yapım koordinatörlüğü ve prodüksiyon kaynakları koordinatörlüğü diye iki birim kurduk. Örneğin TRT Haber Kanalı bir programı eğer dışarıdan yaptıracaksa yapım koordinatörlüğüne gidiyor “benim şöyle bir projem var, bu projeyi ben yaptıracam” onlar alıyorlar, etüt ediyorlar, atıyorum 20 bin liraya yaparım diyorlar. Aynı kanal koordinatörü gidiyor dışarıdan yapımcılara “arkadaş böyle bir projem var kaçta yaparsınız” diyor, “21 bin liraya yaparım” deniliyor ve yapım koordinatörü geliyor “ben bunu size veriyorum siz yapın” diyor. Eğer 19 bin lira olsaydı dışarıda yaptıracaktı. Yapım koordinatörüne diyoruz ki, sanal ortamda siz 50 milyon lira para kazanacaksınız. Kanal koordinatörlerine, 20 bin, 30 bin, kanalın durumuna göre, 100 milyon lira bütçeniz var ve bütçeyi ister 1 Ocakta bitirin, isterseniz 31 Aralığa kadar bu bütçeyle gününüzü geçirin. Öyle olunca kanal koordinatörleri daha düşük maliyette, daha iyi işler yaptırmak zorunda kalıyorlar.

Prodüksiyon kaynaklarına da “siz en az 100 milyon lira para kazanacaksınız” diyoruz, biraz önce söyledim 20 bin liralık iş getiriyorsa onu artı hanesine yazıyor, bir taraftan harcıyorken bir taraftan da kazanmak durumunda, bunlar sanal. Prodüksiyon kaynakları koordinatörlüğüne de yapım koordinatörü geliyor, “bana kamera lazım, bana stüdyo lazım, bana canlı yayın aracı lazım” diyor. Bunların her birinin bedeli var; çünkü biz dışarıdan da kiralyoruz, bunu aştık biz yönetmelikle. Diyelim ki, bizim canlı yayın aracı boş duruyorsa, aynı canlı yayın aracını dışarıdan talep gelmesi durumunda kiralyoruz. Bu bize ne sağladı? İster istemez dışarıyla da rekabeti getirdi. Hep rekabet diyorum, ama bu burada kullandığım

kelimeler değil, gerçekten de rekabeti getirdi. Mesela özel televizyonlar, özel canlı yayın aracı olan adamlar 20 bin lira veriyorken, benim daha düşük vermem lazım çalışan memur vesaire, hemen dışarıdan da iş almaya başladık. Dışarıdan iş aldığınızda, özel sektöre kendinizi beğendirmeniz kolay değil. Bu döngü çalışanlarımızın daha iyi eğitilmesini sağlamaya taşıdı ki, zaten çalışanlarımız iyi eğitilmişse korkmayın ondan sonra sizin sırtınız yere gelmiyor.

Esas üzerinde durmamız gereken konu, arkadaşlar TRT bütün kanallarımız marifetiyle günde 670 tane program çeviriyoruz, bu dile kolay. Bir tahayyül edin, siz üç tane, dört tane belki programı ezberleyebilirsiniz, eve gittiğinizde her bir izlediğiniz filmi program gibi düşünün, biz bunun gibi günde 670 tane program çeviriyoruz; çünkü 14 tane kanalın içinin doldurulması gerekiyor. Bu projelerin bir kısmı 60 dakika, dizilerde olduğu gibi, ama bazıları da 10 dakika. Bunların her birinin bir prodüksiyon maliyeti var, prodüksiyonu var, denetlenmesi var, içerisindeki bir kelimenin harfini yanlış yazdığınızda kıyamet kopuyor, hemen saldırıya geçiliyor. Mesela, Nurettin Kaldırımcı'yı, Nureddin diye yazıyorsan adam eleştiriyor hemen, hiç acıması yok anında, çünkü görüyor ve zaten hata yakalamak üzere bakıyoruz olaylara. Bu kaçınılmaz bir şekilde bizim daha dikkatli davranmamızı gerektiriyor. Onun içinde personelin iyi eğitilmiş olması, diyelim ki bu yazıları üreten, altyazıları yapan stüdyodaki arkadaşlarımız eğitimlerini iyi almamışlarsa size yanlış olarak dönüyor. Ama bunlar bir taraftan toplum baskısı, bir taraftan çalışmalar, Eğitim Dairesi gerçekten yılda 2 bin kişiyi eğitmekten, 11 bin kişiye çıkardığımızda da biz kaliteyi bir şekilde yakalamış oluyoruz.

Ayda 20 bin değişik program, yani şöyle düşünün: Tatil günlerini bir kenara koyun, günde bin civarında, zihninizde kolay kalsın diye söylüyorum, çünkü biz 24 saat dönen bir tekerlek gibiyiz, tatil günlerini saymazsanız günde bin program toplumun huzuruna çıkaran bir yapıyız. Onun içinde işimizin ne kadar zor olduğunu belki bu rakamlar size özetler.

Gelelim medyada rekabete, esas belki de burada vurgulanması gereken konu bu, ama medyada rekabet konusunda da ülkemizde medya sektörü geçtiğimiz son 20 yıl içerisinde yapısal değişime tabii tutuldu. Biliyorsunuz sahipliğin belli grupların elinde olması gerekiyordu ve küreselleşmenin getirdiği negatiflikler vardı, bu bazen olumlu yorumlanabilir ama medya sektöründeki küreselleşme çok ciddi anlamda da monopolü sağladı, demokratik bakışları ortadan kaldırdı.

Şimdi dünyaya bakın, Türkiye'de de bazı kanal sahiplikleri var, Amerika'da ve İngiltere'de çok büyük medya devleri olan şahıslar geliyor Türkiye'de de televizyon kanalları kuruyor veya satın alıyor. Bu da ister istemez sizin onlarla rekabetinizi ortadan kaldırıyor. Mesela Türkiye'deki küçük bir televizyonu düşünelim, bunun esas sahibine baktığımızda Türkiye'deki "Fox" gibi yüzlerce televizyon kanalı var, sadece televizyon kanalı değil sinema

filmi üreten yapısı var. Şimdi biz sinema filmine yerine geldiğinde 300 bin dolar, 400 bin dolar veriyorken o sıfır liraya veyahut da sembolik bir paraya geliyor; çünkü zaten kendi üretmiş, sahibi o. Nasıl TRT'nin ürettiği bir diziyi alıp bizim diğer kanallarımıza, nasıl bize sormadan bile koyuyorlarsa, onlarda bu sistemi bu şekilde yürütüyorlar. Onun için bu küreselleşme sektörü ciddi anlamda etkiliyor.

Notlarım içerisinde yok, ama dikkatini çekmek için özellikle vurgulamak istiyorum. Önümüzdeki dönem de dünyadaki televizyoncuları, daha doğrusu yaşayan insanları veya akli selimi etkileyebilecek olumsuz anlamda bir yapılanma var. Bu “Gogol Tv” ve “Apple Tv” diye kurulmakta olan iki yeni yapıyla alakalı. Şimdi “Gogol”u hepimiz biliyoruz arama motoru, ilk çıktığında İngilizceydi ve çok beş-altı senelik bir geçmişi var öyle değil mi, 10 sene geriye gidemiyoruz, hatta 15 sene geriye gittiğimizde interneti de çok duymamıştık. Şimdi “Gogol” yeni bir televizyon sistemi üretiyor. Bu televizyon sistemi iki ayaklı, bir tanesi bizim bildiğimiz TRT Çocuk, TRT Haber gibi bir televizyon kanalı, ikincisi de bir platform, bir kutu; bunu eğer bir yerde internet varsa kablonun ucunu internete bağladığımızda dünyadaki bütün televizyonları izleme kabiliyeti sunuyor size. İkincisi de, logosu “Gogol Tv” olan bir televizyon kanalı çok kaliteli sinema filmi, dizi filmi üreterek başta ortamı ürkütmemek için İngilizce koyuyor, daha sonra da asıl arama motoru önce İngilizceydi, sonra tüm dünya dillerinde arama motoru haline nasıl dönüştüyse bu kanalı da tüm dünya dillerine dönüştürerek, “Lost” gibi, dünyada yaşayan insanların yüzde 70'ine izlettirdikleri dizi film tarzı çok kaliteli dizi filmler üretecekler. Ve siz, şu anda yerel televizyon izleyen var mı aranızda, yerel televizyonlara bakmıyoruz, yarın hiç kimse ulusal televizyonlara da bakmayacak. Yani TRT, Kanal D, Fox, Show, bunlara hiç kimse bakmayacak, niye “Gogol Tv”yi açacağız, “bu akşam ne var” olacak.

Şimdi bu kültür emperyalizmi adına çok önemli bir tehlike, onun için arkadaşlarıma diyorum ki, en azından sektöre ve sonra dönüp TRT'de çalışanlara, öyle kaliteli işler üretmeliyiz ki, “Gogol” bizim kapımızı çalmalı “beyefendi sizin elinizde şu kalitede bir dizi var, biz alabilir miyiz” demeli, yaptıksa keyfimize diyecek yok, niye? Bu defa sizin dizinizi tüm dünyaya izletecekler, eğer bunu yapamazsanız geçmiş olsun.

O zaman yapılması gereken şey, az önce söylediğim gibi televizyon kanalı filan bitti arkadaşlar, kaliteli program. “Apple Tv”de bu doğrultuda bir çalışma yapıyor. Tabii bunlar ayrıca kendilerine özgü televizyon üretiyorlar. Birisi “Sony” ile diğeri de yanlış bilmiyorsam “Samsung” ile anlaşmış ve kendine özgü bu biraz önce bahsettiğim kutuyu televizyonun içine gömüyorlar, ondan sonra televizyon satılırken televizyonun içerisinde ayrıca o yazılım ve donanımda gizli kalacak, taktığınızda bunları otomatik olarak izleyebileceksiniz. Onun için

dünyada özellikle sektör çok ciddi anlamda kabuk değiştiriyor. Tabii burada Rekabet Kurumu örneğin nasıl bir karar alabilir, nereye kadar direnebilirsiniz veyahut bu internetten filan Türkiye'yi arındıramazsınız. Bundan dolayı bu sektörün önünde çok ciddi bir handikap, Fransızlar defalarca toplantı yaptılar, hatta 18-20 televizyon yöneticisi bir araya gelip deklarasyon yayınladı, sadece bir şeyler yapıyor gözükmek için. Çünkü bu anaforun, rüzgarın önünde durma şansı maalesef yok.

Değerli arkadaşlar, Türkiye'deki medyaya izin verirseniz şöyle hızlıca değinelim. Biliyorsunuz 1990'lı yıllara kadar Türkiye'de sadece TRT vardı, TRT'de 1964 yılında kuruldu. 1964'den 1968'e kadar kuruluş aşaması yaşadı ve 31 Ocak 1968 günü ilk yayını yapmaya başladı. O tarihten itibaren de 1990'ın başına kadar, 1989'un sonuna kadar tek kanallı televizyondu, sadece TRT olan bir televizyon dünyamız vardı. Daha sonra TRT 2 adı altında bir haber kanalı, haber kültür kanalı üretildi. 1990 yılında renkli televizyona geçildi, ama bu arada biliyorsunuz ikinci özel televizyonlar devreye girdikten sonra TRT bocalamaya başladı. Daha sonra Anayasa değişikliği, sonra diğer özel televizyonlar sektöre katıldı ve televizyon dünyası çok renklendi. Bir de dünyada Amerikalılardan sonra en çok televizyon izleyen millet olmamız nedeniyle bu televizyon yöneticilerini üzerinde çok kafa yorar hale getirdi, iştahını kabarttı. Çünkü biz ortalama 4 saat maalesef televizyonların karşısındayız bu da daha kaliteli nasıl veya insanları televizyon ekranına kitleyen nasıl programlar yaparız noktasına götürdü. Bu neyi getirdi? Acımasız bir rekabeti getirdi. Eğer siz reytingde daha yüksek izleme oranı yakalayan bir kanalın sahibiyse para kazanıyorsunuz, aksi takdirde para kaybettiğiniz için hiç kimse dönüp size bakmıyor. Peki, bu doğru bir şey mi? Televizyon yöneticileri veya para kazananlar için iyi bir yöntem, ama toplumdaki gen yapısı bozulmaya başladı. Örneğin, televizyonu olan patronların aynı zamanda gazeteleri de vardı, çok özür diliyorum bir sevişme sahnesi varsa o gün gazetelerde "falan ile filanın sahnesi bu akşam" gibi abartarak ikinci sayfalarında veriyorlar. Normal gazete sayfalarında her birimizde merak uyanıyor, bakıyoruz o akşam o sahne, bir de saniyelik ölçümler geldiği için reyting de tavan yapıyor. Bu defa çok muhafazakâr, böyle dizi filan yapanlarda "bizde böyle bir şey koyalım" diyor, bu defa erkek erkeği yatağa sokuyorlar, böyle bir dizi vardı biliyorsunuz.

Bu arayış tabii bizdeki bakış tarzını ciddi anlamda olumsuz etkilemeye başladı. Bunun freni var mı? Bunun duracak noktası var mı? Sadece çok iyi eğitilmiş izleyici ile bunları aşabiliyorsunuz. Yine bununla ilgili de RTÜK medya okuryazarlığı kavramını gündeme getirdiler önce, sonra bunu okullarda ders kitaplarına koydurdular, şimdi de ufak ufak medya okur yazarlığını sağlamaya çalışıyorlar. Ama bu büyük selin önünde, medya okuryazarlığıyla ne kadar çok mesafe alırız onu da önümüzdeki süreçte hep beraber göreceğiz.

Değerli arkadaşlar, tabii 2001 krizini yaşadı Türkiye. 2001 krizinde özellikle Doğan Grubu krizden güçlenerek çıktı. Doğu Grubu da özellikle otomotiv sektöründe olduğu için kendisi NTV'yi önce satın aldı, peşinden şu anki CNBC'yi satın aldı ve tabii bunları satın alarak ayrı bir yapı oluşturdu. Türkiye'de de zaten biliyorsunuz üç tane çok önemli medya grubu vardı; bir tanesi Çukurova Grubu, bir diğeri Doğan Grubu ve Doğu Grubu. Tabii bu 2002'lerden sonra Türkiye'de ciddi anlamda el değiştirdi medya, bazen kanallar el değiştirdi, bazen biliyorsunuz TMSF marifetiyle Bilgin Grubunun televizyonları tekrar satın alındı. Daha sonra bu televizyonlar birtakım çalışmalarla satın alınmak isteyen insanlara değil başkalarına verildi, dolayısıyla çok ciddi anlamda el değiştirdi. Hatırlayın geçen seneye kadar bu devam etti.

Star Televizyonu ile Milliyet ve Vatan Gazetelerini Doğan Grubu bir şekilde satmak durumunda kaldı. Star Televizyonunu Doğu Grubu aldı, Milliyet ve Vatan'ı da şimdiki Futbol Federasyon Başkanımızın babası aldı.

Tabii Bilgin Grubuna ait olan televizyonlarında Ciner Grubu marifetiyle alınması, Ciner'in bir anda sektörde de çok önemli bir noktaya taşınmasına neden oldu. Daha sonra biliyorsunuz Ciner Grubu Sabah Gazetesi ile ATV'yi yine TMSF'nin sanıyorum kararıyla tekrar elinden alınması dolayısıyla onlar Haber Türk Kanalını kurdular. Hatırlayın bir başka kanal daha kurmuşlardı o tutmadı, o kanal şu anda ekonomi kanalı olan bir kanal oldu. Bu da ister istemez Türkiye'de sürekli medyanın el değiştirmesine neden oldu. Peki, bu böyle devam edecek mi? Değil tabii ki, Türkiye'deki istikrarla beraber, ekonominin olumlu gitmesiyle beraber, haksız birtakım kazançların ortadan kalkması ve yargının gerçekten olayları salt bir şekilde takip etmesiyle beraber olumsuzluklar ortadan kalkacaktır.

Tabii bir dördüncü medya grubu, eğer söylememde sakınca yoksa TRT oldu. Çünkü şu anda elinde 14 tane kanal, 18 tane radyosu olan bir başka kuruluş yok. Bunun yanında biz ayrıca 35 dil ve lehçede de web yayını yapıyoruz arkadaşlar. Bu web yayını aynı zamanda kısa, orta dalga FM'den de, mobil ve internetten de 24 saat yayın yaptığımız bir alan. 35 web sayfasının 12 tanesinin anlık değiştiğini, 12 dilin anlık değiştiğini söylersek bu da inanılmaz bir mecra açıyor. Bu da tabii ki bizim hem işimizi dikkatli yapmamız gerektiriyor, hem de daha hızlı hareket etmemiz gerekiyor. Eğer web sayfalarında siz değişikliği anlık yapamazsanız veya hızlı yapamazsanız bayat bir haberi alıp kullanırsanız bununla bir mesafe alamayız.

Değerli arkadaşlar, "Price Water House"un bir raporu var, 2008-2012 raporunda bahsedilen kavramlar bunlar. Türkiye'de medya 2014 yılına kadar yüzde 12,6 büyüyecek, medya ve eğlence sektörüyle birlikte yüzde 13 büyüyecek, 9,5 milyar dolarlık da bir reklam

pastası veya bir bütçe oluşacak. Şu anda reklam bütçesi 3 milyar civarında, bunun üç-dört sene içerisinde üç kat artacağını dikkate alırsanız sistemin ne kadar hızlı bir şekilde büyüyeceğini de takdirlerinize sunuyorum.

2002-2008 yıllarında 35 ulusal televizyon kanalı var, 30 uluslar arası düzeyde birleşme ve satınalma olmuş. Bunlar herhalde bugüne kadar çok rastladığımız bilgiler değil; çünkü 30 uluslar arası düzeyde birleşme gerçekten hiçbir ülkede görünmeyen bir şey. Onun için bizim biraz daha dikkatli davranmamız gerekiyor.

Bir televizyon kanalının başkaları tarafından alınması çok olumlu mu, yoksa daha sonra, biraz önce söylediğimiz bizim bu toplumsal genlerimize birtakım zayıflıklar verecekler mi, onu da önümüzdeki yıllarda hep beraber göreceğiz.

Değerli dostlar, medya gruplarının mecra bazında reklam gelirlerini hızlıca verip bitiriyorum.

Doğan Grubu 2010 yılı rakamlarıyla yüzde 36 reklam pastasına sahip olmuş, Çukurova yüzde 12, Turkuaz Grubu yüzde 19, Doğuş Grubu yüzde 8, Ciner Grubu 2 ve diğerleri yüzde 23.

Televizyon kanallarının reklam geliri aşağı yukarı örtüşüyor. Doğan Grubu yüzde 36'sını alırken, gazetelerde yüzde 58'sini alıyor, dergilerde yüzde 30'unu alıyor. Çukurova Grubu, hızlıca geçelim.

İnternete dikkatinizi çekmek istiyorum. Bakın internet çok hızlı büyüyor, internetteki reklam gelirlerinin artışında dikkatinizi çekmek istiyorum. Yüzde 20'lerde Doğan Grubunun internet gelirinden kazandığı para ki, bu önümüzdeki dönemde çok ciddi bir rakama ulaşacak. Onun içinde internet gazetecilerle ilgili yeni çalışmalar önümüzdeki günlerde başlayacak.

Yazılı basın sektörüne izin verirsiniz girmeyelim; çünkü verdiğim bilgiler belki çok sağlıklı olmayabilir, daha çok televizyoncu olmamız nedeniyle, hem de bu bilgiler yeter diye düşünüyorum.

Bunun dışında büyüme stratejisiyle ilgili bir rakam var; bu yeni medyadaki büyüme, yeni medya kavramını konuşmamın başında açıkladım. Zaman Gazetesinde 945 bin tiraj varken, internette, yeni medyadaki tıklama sayısı 238 bin, bu çok önemli bir rakam olduğu için dikkatine sunuyorum.

Hürriyet 423 binlerde satılıyorken, günlük tıklama oranı 2 milyon 300 bin. Şimdi bu çok önemli bir fark, tabii bunu sosyolojik olarak da izah edebilirsiniz. Zaman Gazetesinin gazete olarak satılmayıp aynı zamanda dağıtım kanallarının farklı olması, bayilik sisteminin de varlığını dikkate alırsanız buradaki düşüklüğü belki bu şekliyle izah edebilirsiniz. Ama

Hürriyet'e dikkat ederseniz özellikle yeni medyada işin nerelere gittiğini çok daha rahat görürsünüz ve bu çok hızlı büyüyor.

Milliyet Gazetesine bakalım, 2 milyon 800 bin tıklama alıyor. Halbuki, gazetenin satışına bakarsanız 110 binlerde.

Dergicilik sektörü yine çok farklı değil. Malum, televizyonları, gazeteleri elinde bulunduranlar oransal olarak dergilere de sahipler.

Radyolara gelince arkadaşlar, RTÜK verilerine göre Türkiye'de 35 ulusal, 98 bölgesel, 926 yerel ve 50 uydu üzerinden yayın yapan radyolar var. Ortalama bir kişi haftada 4 saat radyo dinliyor, ortalama bir kişi Türkiye'de 4 saat günde radyo dinliyor; birisi haftada 4 saat, birisi günde.

Türkiye'de radyo kanallarının reklam gelirleri hemen burada; Kral FM şu anda birinci sırayı kapatmış durumda, TRT FM en çok dinlenen kanal, ama Kral FM'in reklam gelirleri itibarıyla hepimizi geçmiş durumda. Gördüğümüz gibi 11 milyonlara ulaşmış, Alem FM var, Power Türk var, NTV Radyo aslında daha yüksekti maalesef kan kaybetti, 7 milyonlara düştü. Bir ara bu neredeyse 15 binleri falan zorlamıştı.

İnternet konusunu hızlıca geçip kapatayım arkadaşlar.

Sosyal Güvenlik Kurumu 2010 yılı Kasım ayı verilerine göre Türkiye'de web portallarında çalışan sayısı 475. Gazetelerde çalışan, belki bu sizi şaşırtmış olabilir, ama internet böyle. Mesela geçenlerde Türkiye'de en çok tıklanan bir web sitesi sahibi bana uğramıştı, "işte çok adam çalıştırıyoruz" dedi, kaç adam çalıştırıyorsunuz dedim, "25 kişi" dedi, hayırlısı olsun dedim biz 7 bin küsur kişi çalıştırıyoruz. Tabii çalıştırdığın, etki alanı ve kazandığı parayı dikkate aldığımızda hakikaten ciddi oransızlıklar var. Bunlara da bir şekilde dikkatinizi çekmek istiyorum.

Son olarak mobil yayıncılık konusuna müsaadenizle gireyim. Mobil yayıncılık, yeni medya, sosyal medya, bundan sonra çok duyacağınız kavramlar. İpad'i hepiniz bilirsiniz veya çoğunuzda vardır mobil cihazların, İpad'i olmayanların İphone'u vardır. Biz İpad uygulaması başlattık, burada TRT'nin yeni uygulaması başlattık. Burada yeni uygulamasını İphone'u olanlar indirmişlerdir. Bizim bütün radyo kanallarımızı, televizyon kanallarımızı buradan izleme şansımız var. Televizyonu tıkladığımızda mesela TRT Haber anında dünyanın her tarafından görüyorsunuz. Bu artık klasik televizyonculuğu öldürüyor. Bu sektör çok hızlı geliyor ve buna ayak uyduramazsanız sınıfta kalıyorsunuz. İpad ve İphone inanılmaz bir şekilde rekabeti de zorlayarak şu anda birinci sırayı kapatmış durumda.

Türkiye GSM operatörü, GSM kullanıcı sayısı 65 milyon, bunun da 11.4 milyonu 3G kullanıyor. Bu bahsettiğimiz 3G ürünleri, eğer 3G'niz varsa ve 3G abonesiyeniz bunları kullanabiliyorsunuz, 3G kullananların sayısı çok hızlı bir şekilde artıp 11 milyona ulaşmış.

Tabii reklam gelirleriyle ilgili çok fazla sizin kafanızı ağrıtmak istemiyorum. Bir reklam yatırımları pastamız var, bunlar kırmızı olanlar televizyon, gazete ve diğer mecralar diye büyüyor.

Sonuç olarak diğer sektörlerle karşılaştırıldığında sınırlı seçenekler sebebiyle medya ürünleri arasındaki rekabet çok değil, hatta çoğunlukla rekabet dikkat çekiciliği az, ama bu Rekabet Kurumunun belki gayretleriyle, çalışmalarıyla belki bize katacağınız yapıyla çeşitlendirmek ve yaymak kabiliyetini sizin marifetinizle temin edeceğiz. Gelişen bir sektörün rekabet ortamında yeni yeni gelişmekte, tabii Rekabet Kurumu da belki bunları bizim içinde çok önemli bir fırsat olduğu için huzurlarınıza getirdim. Sadece biz değil, belki özel televizyon yöneticilerini getirip belki onları da konuşurmak lazım, çünkü burada benim hiç gündeme getirmediğim, belki özel televizyonların problemleri bizim hiç gündemimizde olmadığı halde onların çok önemsendiği şeyleri biz asla tartışmıyorken onlarda özellikle mali anlamlarda inanılmaz problemler yaşadıklarınız huzurlarınıza getirecekler. Çünkü biraz önce söyledim, çok fazla izlenen televizyonlar kendi dizilerini bitirdiklerinde o dizide oynayan oyuncularını kaptırmamak için memur gibi maaşa bağlıyorlar. Bu da maliyetlerini yukarıya çekiyor. Düşünün, ismini vermem çok doğru değil ama çok tutulan bir dizinin bir bayan, bir erkek starları kastta yer alması adına yeni bir dizi oluşturana kadar mutlak surette kendilerini bir yerde tutuyorlar. Dizi çekiliyormuş gibi onlara para veriyorlar. Şimdi bir dizi oyuncusu Türkiye'de çok iyi tutmuşsa, neredeyse 50 bin, 100 bin lira bazen, dizi başına 120 bin liraya çıkan dizi başına para alan oluyor. Onun için bu yapıyı taşımakta elbette kolay değil, biraz önce söylediğim rekabet konusunda Rekabet Kurulunun da katkılarıyla inşallah sektöre yön verir diyorum.

Ben başınızı ağrıttığım düşüncesiyle konuşmamı kesiyorum, hepinize tekrar teşekkür ediyorum. Bu fırsatı bize verdikleri içinde başta Başkan olmak üzere üyelere de saygılarımı sunuyorum.

Ne kadar vaktimiz var bilmiyorum, ama soru cevap kısmına herhalde geçiyoruz değil mi?

BİR KATILIMCI- Bilmediğim konularda bilgi sahibi oldum, teşekkür ediyorum, sizi dinlemekten mutlu oldum.

Çok iyi bir televizyon seyircisi değilim, zaman açısından. Bilmediğim de çok konu varmış onu da fark ettim. Yalnız TRT deyince benim aklıma gelen bir güzel Türkçe, iki en iyi

müzik; benim çocukluğumdan beri TRT'den öğrendiğim bu. Eğer bu tarzın dışında bir şeyler görürsem izleyebildiğim yerlerde gerçekten üzülüyorum. Bu konuda ne tür bir özen gösteriyorsunuz onu merak ediyorum.

TRT Müzik kanalınız en çok izlediğim program. İlk başladığı zaman çok mutlu etmişti beni, çok güzeldi. Ama şimdi izlediğim kadarıyla bir kısır döngü içerisinde, hep aynı kişileri hatta biraz acımasız olacak ama dün akşam, ismini de bilmiyorum, izlediğim sanatçı müzik açısından beni çok üzdü açıkçası, şarkıları değiştirmişti.

İBRAHİM ŞAHİN- Kim vardı dün akşam?

BİR KATILIMCI (Devamla)- Kimdi bilmiyorum isim olarak, bu konuda ne tür tedbirleriniz var, nelere dikkat ediyorsunuz?

Çok teşekkür ederim.

İBHARİM ŞAHİN- Teşekkür ederim, sağ olun.

Şimdi güzel Türkçemizle ilgili TRT'nin başta söylediğim kamu hizmeti yayıncısı sıfatı dolayısıyla üzerinde titrediği bir alan. Özellikle sunucularımızın, spikerlerimizin, programda konuk olarak dahi çıkardıklarımızın çok hassasiyet göstermeleri gerektiğini vurguluyoruz.

Dizilerde çok az olmak kaydıyla yöresel şive kullanıyoruz, onu kullanmadığımız zaman tabii taban kayması yaşanıyor. Mesela Güneydoğu'dan veya Karadeniz'den rol yapan arkadaşımıza İstanbul Türkçesiyle konuşturduğumuzda çok komik oluyor. Ama bunun dışında özellikle arkadaşlarımızın çok titizlikle vurguladıkları konu, hatta hatırlayın çok gündemde olduğu için, sonra eleştiri konusu olduğu için "Hafız Esad" veya "Beşar Esat" denildi, TRT "Beşer Eset" ismini kullandı, bir ara dalga geçtiler, sonra Türk Dil Kurumu Anadolu Ajansı üzerinden düzeltti, "Eset" oldu, sanki yeni bir şeyi keşfetmişler gibi. Ama biz başlangıçta eleştirdik aslında TRT doğru yapıyormuş demedi, öyle bir şeyde beklemiyoruz. Ama zaten işimizi doğru yapmak durumundaydık, onun için olabildiğince Türkçeyi daha güzel kullanılabilir hale getirme adına arkadaşlarımız ciddi gayret sarf ediyorlar.

Ayrıca bizim olmazsa olmaz kurslarımızın başında Türkçe kursu geliyor, Türkçe Kullanım Kursu. Hatta bizim "Konuşturan Sözlük" diye bir kitabımızda çıktı; kavramları nasıl kullanacağımızı, nasıl daha dikkatli vurgulayacağımızı, vurgularını nerelerde kullanacağımızı arkadaşlar özellikle bu konudaki eski baş spikerlerimizin de uzmanlığı marifetiyle yürütüyoruz.

Müzik kanalına gelince, müzik kanalı kurulmasının amacı zaten Türkiye'de doğru müziği insanlara göstermekti. Ama bu şuna benziyor biraz, bir balık yakalamak için çok özür diliyorum bir yem kullanmanız gerekiyor. Şu anda belki üzerinden iki yıl geçti, ama izleyiciyi biz TRT müziğe çekmekle ilgili birtakım atraksiyonlar yapıyoruz, bunu hissettirmiyoruz.

Daha doğrusu dışarı çıkıp “arkadaşlar bakın X kanalını izlemeyin, orada insanları çok rahatsız eden müzik var veyahut Batı müziği var, çok kötü müzikler var gelin bize” yerine onları yakalamak için arada şöyle bir işaret veriyoruz, esas TRT müziğın şu anda yaptığı şey bu.

Bir diğeri espri de, dün akşam kimi izlediğınızı açıkça bilmiyorum, bakmamız gerekiyor. Farklı kesimleri biz kanalımıza çıkarmak istiyoruz, yani rekabet, birileri hoşnut kalsın falan diye değil. Tam tersine mesela “Muazzez Ersoy’u çıkarıyorsun bizi de çıkaracaksın” diyor, rahmetli babamın bir sözü vardı, “bitli mercimeğın kör alıcısı vardır” diye. Yani her sanatçının bir izleyicisi var, dolayısıyla da o sanatçıları da, okuyucuları da TRT’ye çıkarıp olabildiğince o kesimi de biz yakalamaya çalışıyoruz.

Madem iyi bir izleyicisiniz bugün Arı Stüdyosunda “Bimen Şen” konseri var, çok özür diliyorum ama her yaş grubunun bir müzik kulağı var. Biz 40 yaş ve üzerindeki insanlar genellikle sanat müziğini seviyoruz, ben 10-15 yaşlarında Arabesk dinlerdim; Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur’a bayılırdık. Yaş ilerledikçe onlar çok ağır olmaya başladı, sonra Halk Müziğine döndük, şimdi Sanat Müziğinden çok haz alıyorum ve bu projeyi de onun için başlattık. İtri’den başladık, mesela İtri hiç kimsenin aklına gelmezken biz İtri konserleri yaptık, peşinden de biliyorsunuz UNESCO “İtri Yılı” ilan etti bu sene. Hatta bu Cuma günü de radyoda “İtri Özel Konseri” var. En eski sanat müziği bestekârlarından başlayarak her ay bu programları yapıyoruz. Bugünde “Bimen Şen” eski Ermeni bir vatandaş, ama dinlediğinizde göreceksiniz bizim çok duyduğumuz şarkıların çoğunun bestesini o yapmış. Bu akşamda canlı yayında TRT Müzikte vereceğiz, Arı Stüdyosuna da hepimizi davet ediyorum, vakti olan arkadaşlarımız gelip izlesinler. “Bimen Şen”in bestelerini yaptığı eserleri arkadaşlarımız orada icra edecekler.

TRT Müzik kanalı yüzde 60 Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği veriyor, bu bizim asli unsurumuz ve bunu muhafaza etmeye çalışıyoruz. Yüzde 40’da farklı kesimlere hitap etmek adına; caz, pop, rock, batı müziği, tasavvuf müziği, dini müzik olmak üzere bunları bütünlüyor. Bunları serpiştiriyoruz, gün içerisine yayıyoruz.

Bir de bunların hepsi deneme ve yanılma, televizyonculuk biraz öyledir. Mesela, Leyla ve Mecnun’u biz yönetim kuruluna getirirken arkadaşlar “nereden çıktı bu, hadi sizin hatırıma geçirelim” dediler, şu anda Leyla ve Mecnun bizim gençlerin bayıldığı bir dizi. Mobili iyi kullanan arkadaşlar bilirler, Tweetlerde “top trend” oldu, yani en çok hakkında yazılan dizi film oldu, dünyada, Türkiye’de değil, çok enteresandır bunlar. Şöyle bir şey, TRT dünyada “top trend” olacak, yok böyle bir şey. Onun için bu kanalla ilgili biz biraz deniyoruz. Haziran ayının başından itibaren bu programların tamamını kaldıracağız ve klip yayınlarına, klip televizyonculuğuna geçeceğiz. Hem yaz dönemini değerlendireceğiz, hem tasarruf

sağlayacağız, hem de bir deneyelim bakalım. Biz sanatçıları alıyoruz, diyelim ki bir parça okuyacak, onun için bir parça, ama biz sürekli müzik dinliyoruz. Onlar orada muhabbet ediyorlar, konuğu alıp sohbet ediyorlar, “senin çocuğun nasıl, bizimki büyüdü” filan, bunu izleyici istemiyor kardeşim, onun için izleyici zaplayıp geçiyor. Kime gidiyor, erotizmde had safhaya ulaştığı birtakım kanallara kaçıyorlar. Onun için biz birazda klip müzik kanalına doğru bir dönelim, bakalım becerebilecek miyiz, onu çalışıyoruz. Bir de yavaş yavaş kafelerde falan TRT izlenir hale geldi, bunun sayısını artırabilirsek yavaş yavaş sizin de beğenmediklerinizi kaldırır daha kaliteli müzikleri koyarız.

PROF. DR. NURETTİN KALDIRIMCI- Sayın Genel Müdürüm çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten bugüne kadarki konuşmacılarımız arasında performansı en yüksek olan, sonuna kadar enerjisini kaybetmeyen, sürdüren siz oldunuz.

Bizi aynı zamanda TRT dünyasından da ciddi manada haberdar ettiniz, iyi bir tanıtımda yaptınız. Bende eğer müsaadeniz olursa istismar ve emrivaki gibi telakki etmezseniz size bir şey sormak istiyorum. Biz Rekabet Kurumu olarak rekabetçi bir anlayışın, duyarlılığın Türk toplumunda yaygınlaşmasını, benimsenmesini, derinleşmesini istiyoruz. Kamu sektöründe, özel sektörde, siyasette, bürokraside ve sivil alanda. Siz kamu hizmeti yayıncılığının bir parçası olarak sosyal sorumluluklar çerçevesinde telakki edebileceğiniz şekilde, acaba bizim Kurumumuzun misyonunu gerçekleştirme konusunda bize nasıl yardımcı olabilirsiniz, biraz daha emrivaki, biz ne tür bir taleple gelirsek sizin için ikna edici anlamda olur.

Çok teşekkür ediyorum, bundan sonra da çaya geçebiliriz Sayın Genel Müdür.

İBRAHİM ŞAHİN- Çok teşekkür ediyorum.

Bir defa Rekabet Kurumu ile ilgili yapılması gereken çok şey var. Bu üst kurulların Türkiye’de ilk dizayn edildiğinden itibaren birtakım olumsuzlukların yaşanmasını ben her ortamda söylüyorum. Üst kurullar biraz Avrupa’dan veya Avrupa Birliği’ndeki üst kurullardan kopya edilerek Türkiye’ye dizayn edilmeye çalışıldı. Burada herhangi bir şeye işaret ettiğim için değil, Ulaştırma Bakanlığından dolayı biliyorum. Müsteşarken Telekomünikasyon Kurumu, sonra BTK oldu, bizimle ilişkiliydi. Oradaki sıkıntıları da bildiğim için bunları rahat söylüyorum, Rekabet Kurumu’nu çok iyi bildiğim için değil bu söylediklerim. Telekomünikasyon Kurumu’nu çok iyi bildiğim içindir. Bu marifetle bazen kanun yazmayı bize gönderirlerdi, Kamu İhale Kanununu “oturun siz yazın” dedikleri oldu, birkaç maddeyi, normalde bizim işimiz olmamasına rağmen Sayın Başbakan “dışarıdan bir el yazsın” dediği için, yoksa Maliye Bakanlığının belki hazırlaması veya Adalet Bakanlığının hazırlaması gerekirdi. Bu anlamda üst kurulları müsaade ederseniz söyleyeyim; üst kurullarda

kurul üyeleri kendisini başkanın üstünde görüyorlar, tenzih ederek söylüyorum tekrar, “yahu ben izin almam kardeşim” diyor. Kaldı ki bizdeki algı şu, daha doğrusu Türk kamu yönetiminde bir başkan vardır, bir genel müdür vardır, o eğer oranın patronu ise en üst amirdir, izin alınacaksa ondan alınır. Batıda böyle bir şey yok, adam sorumluluğunu biliyor, izin almaya da gerek duymuyor. Ama söylenmesi gerektiği yerde de söylüyor, göreve gelmesi gerektiği yerde de göreve geliyor. Bunu Türkiye’ye adapte ettiğinizde bir kopukluk yaşanıyor. Rekabet Kurumu özeline geldiğinizde, Rekabet Kurulu’nun TRT açısından tanıtılmasının birkaç tane önemli yolu var. Bir, genelde kendisini çok önemli gören Bakanlıklar kanal kurmak isterler. Örneğin Sağlık Bakanı “sağlık kanalı kur” diyor, Sağlık Bakanımıza diyorum ki, “sağlık kanalı kurduk, bir gün kalbi işledik, ertesi gün ciğerleri işledik, ertesi gün böbrekler, sonra sıkılacağız” bu örneği çok veriyorum. Çok özür dileyerek ve Allahın da affına sığınarak veriyorum, Teledünya’da Kâbe’den 24 saat yayın yapan bir kanal var, bizim için en kutsal değil mi, 24 saat izleyelim, biraz izliyoruz ondan sonra şeytana uyuyoruz zap diye geçiyoruz. Bir kanal daha var Medine’den yayın yapıyor, birazda ona takılıyoruz, ondan sonra yine dönüyoruz eski kanala, sağlık kanalıda bundan farklı olmayacak. Tarım kanalı kuralım, kimse izlemeyecek.

Geçenlerde hanımlar geldiler bir kadın kanalı kuralım diye, ne göstereceksiniz kadın kanalında, zaten bütün kanallar kadın kanalı. Kadın kanalını kadınlara izleteceksen şansın yok, erkekler izleyecekse de bu şekilde gitmez. Onun için bunun yerine şunu yapmak lazım: Dizilerde, özellikle en çok izlenen dizilerde rekabetin önemini hissettirmeden koymak lazım. Dizi filmleri kazdığınızda Rekabet Kurumunu veya sizi işleyen konuların senaryolara koymanız gerekiyor. Mesela Sağlık Bakanlığı ile kavga ede ede bunu başardık. Örneğin çevre kirliliğiyle ilgili, pikniğe gidiyorlar, içki içip bira şişelerini atıyorlar, bundan sonra pikniğe gittiğinizde toplayın gibi bir mesaj, öyle bir şey yok. Baba birayı içiyor şişeyi bir taşa atıyor, sonra çocuk oynayıp geliyor şişenin kırığına bir basıyor ayağı kesilip kanıyor, bu tabii ki senaryo, baba kahrediyor “bana lanet olsun bir daha bir birayı içip şişesini atarsam” diyor. Bunu biz çevreyi kirliletmeyin yerine böyle bir senaryo koyduk ve müthiş tuttu. Sigara konusunda da aynı şey, aslında her biri sağlıkla ilgili konular.

Rekabet konusunda da sizin varsa senarist kabiliyeti olan arkadaşlarımızın ufak ufak böyle dizileri izleyecekler, rekabetin gerektiği yerlerde rekabet konusunu sanki senaryonun bir parçasıymış gibi girecekler, TRT olarak biz hazırız, bu sadece TRT olmasın özel televizyonlarda da olsun.

Muhteşem Yüzyılda da muhteşem bir şekilde olur. Örneğin, Muhteşem Yüzyıl’da yaptıkları şey ne, dizinin takılarını ve giysilerini satıyorlar. Şimdi orada rekabet çok uygun bir

şekilde işlenir. İliminati veya 25'nci kare şu arkadaşlar: Eğer kaset varsa 24 karenin yan yana belli bir hızla geçirilmesiyle görüntüler ortaya çıkıyor. 25'nci kareyi koyduklarında bunu ıskalıyor, göz görmüyor ama bilinçaltı kavriyor, bunu Coca Cola sinema filmlerine koyuyor; biliyorsunuz birinci bölümde bir yerlere Coca Cola'nın reklamını giriyor, ama görmüyorsunuz, bilinçaltı algılıyor. Dışarı çıkıldığında bu tarz reklam gizledikleri filmlerden sonraki satış yüzde 27 artmış, bunu kimse bilmiyor, sadece Coca Cola'cular ve bir de o filmin yapımcısı biliyorlar. Ruslar daha sonra bir cihaz geliştirmişler, o cihazı kuruyor, eğer 25'nci kare varsa onu çıkarıyor ve bu defa kendilerini sosyalizmi veya kendi dünya görüşlerini pompaladıkları 25'nci kareyi koyuyorlar. Burada biraz 25'nci kareyi o anlamda kullanmamız gerekiyor. Rekabet Kurumu ile ilgili neler konulabilir bunu işlememiz gerekiyor.

İkincisi TRT olarak bizim yapacağımız; Rekabet Kurumu ile ilgili belki aylık, ama belli dönemlerde görev alanınızı topluma net anlatabileceğiniz, ama iyi senaryolaştırılmış bir yapıyla siz, görevlendirdiğiniz arkadaşlar, akademisyenler, çalışanlarınız çıkacak TRT'de bunu anlatacaklar veya böyle bir toplantıyı stüdyo ortamında yapacağız veya burayı stüdyoya dönüştüreceğiz ve rekabeti tartışacağız. Rekabet Kurumu görevini ne kadar yapıyor, eksiklikleriniz nedir, kendinizi eleştirilmesine izin vereceksiniz. Mesela biz Leyla ve Mecnun'da onu yaptık. Biliyorsunuz bizim o bakkal eline almış faturayı "bu ne kardeşim elektrik faturasının üzerinde TRT payı var, ben zaten TRT izlemiyorum" diyor, bizim TRT'deki dizi de bunu söylüyor, diğeri de "TRT binasına git şikayet et" diyor ve oraya gidiyor kapıyı bir açıyor bir spor spikeri "ben seni bir yerden tanıyorum" diyor, diğeri tarafa gidiyor bir başkası çıkıyor "ben seni televizyonda görmüştüm" diyor. Biz biraz kendimizle böyle alay ederek TRT payının da gerekli olduğunu bir şekilde vurguladık.

Tweetlerde şunlar yazıyor, "Kardeşim helal olsun, biz bugüne kadar istemiyorduk ama varsın TRT pay alsın" ve kendimizi eleştirdik. Biraz kendinizi masaya yatırdığınızda toplum bu defa sizin adınızı sizi savunacaktır. Biz genelde kendimize toz kondurmayız, kardeşim bizim eksiklerimizde var herhalde oturup bunu da tartışacağız. Biz kendimizi başkalarının eleştirmesine izin veriyoruz.

Rekabet Kurumu bana, bir başkasına, oturup eleştirin, belki yapılacaklar ve söylenecekler vardır. Ama kendinizi de ifade edeceğiniz şeyler vardır, bir avuç insan, bir avuçluk ordu. Şimdi rekabet gibi çok geniş gibi bir alanda 300-400 kişilik insanla mücadele edeceksiniz, gerçekten işiniz çok zor. Biraz öncede söyledim bizim işimiz bu, kamu yayıncısıyız ve kamunun gerçekten yararlanacağı bir bilgiyi kendilerine göstermemiz, öğretmemiz bilgilendirmemiz gerekiyor.

Üçüncü yöntemde minik minik çalışmalar. TRT Okul kanalı bunun için biçilmiş kaftan. Burada 300 kişi çalışıyor, biz zaman zaman onu yapıyoruz, kurum içi üretimlerde iki yöntemimiz var. Bir prodüktörlerimiz vardır, prodüktörler sistemde proje havuzuna projelerini atıyorlar, ilgili kanal koordinatörleri oraya giriyorlar, bakıyorlar işlerine gelen bir proje varsa çağırıyorlar “gel kardeşim bu projeyi beraber yapalım” diyorlar.

İkincisi de, çaycı, garson, ahçı, gezen, şoför kimse, yani TRT’de çalışan herkes için açık bir yapımız var, aklına bir şey geliyor adamın “aslında şöyle bir dizi olsa, program olsa çok tutar”, onu da ayrı bir kutumuz var o bilgileri oraya attırıyoruz. Bazen televizyoncular oraya giriyor bakıyor ki güzel bir düşünce, fikir, alıp onu da değerlendiriyoruz.

Burada 24 saat rekabetle yatıp kalktığımız için veya derdiniz bu olduğu için, adam evde gidip gazete okurken, uzanıp televizyon izlerken aslında böyle bir konu olabilirdi diyebileceğiniz herhangi bir şeyi biz o fikre senaryo giydirebiliriz, televizyonlara sunarız ve insanların dikkatini çeker.

Hemen ilk etapta aklıma gelen bu üç yöntem, ama bunun dışında belki dışarıdan da birtakım, Amerika’da bu yöntem çok yaygındır, eser yazdırmak lazım, ısmarlama eser, “arkadaş al sana şu kadar para bize rekabeti, Türkiye’ye başta kitap, sonra bu kitabın belgesel, dizi film veya proje haline dönüştürüp yaz ve bize ver” diyebileceğiniz bir çalışma olabilir. Bu da sanıyorum Rekabet Kurumunu daha güzel anlatır.

Efendim vaktinizi çok aldığımı farkındayım, hepinize çok teşekkür ediyorum. Ayrıca gönüllü olduğunuzu Sayın Başkanım söylediler, yani bir mecburiyet yokmuş, buna rağmen gelip bizi dinleme lütfunda bulunduğunuz için hepinize teşekkür ediyor, tekrar saygılar sunuyorum.